

Guguze – pieni moldovalainen

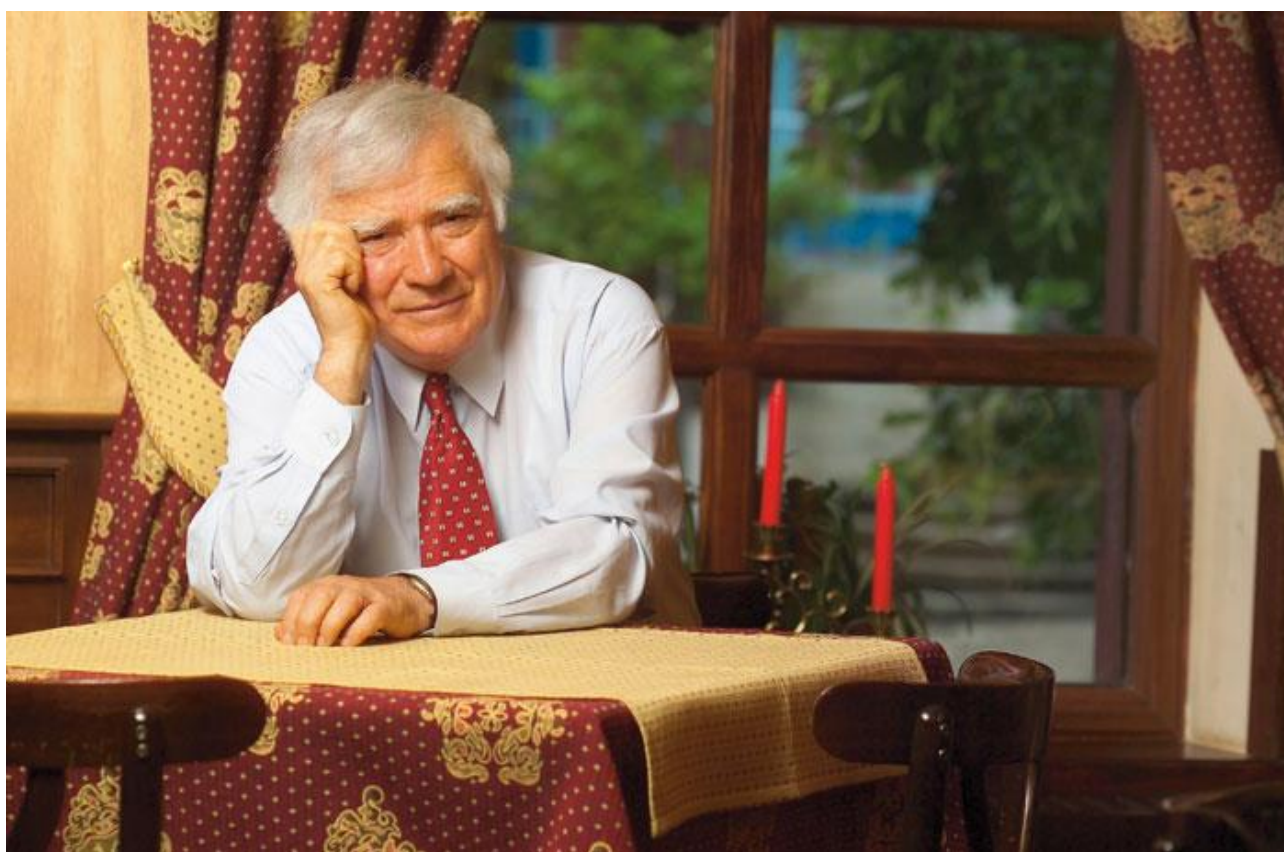
Joulun ja uudenvuoden kunniaksi tahdon käyttää Suomi-Moldova-seuran puolesta tämän tilaisuuden ja kertoa teille moldovalaisen uudenvuoden sadun. Mutta ennen kuin pääsen itse asiaan eli verrattomaan ja vallattomaan Guguze-poikaan sekä hänen ystäviinsä täytyy minun ehdottomasti kertoa ensin Guguzen luojasta eli Moldovan ehkä tunnetuimmasta lastenkirjailijasta nimeltä Spiridon Vangheli.

Spiridon Vangheli syntyi tavalliseen talonpoikaisperheeseen 14. kesäkuuta 1932 Grinăuțin kylässä, Bălțiin maakunnassa, nykyisen Moldovan pohjoisessa ja silloisen Romanian koillisessa osassa. Vangheli valmistui Chișinăun yliopiston kasvatustieteellisestä tiedekunnasta vuonna 1955 ja meni vielä samana vuonna naimisiin kurssitoverinsa Eleonora Popan kanssa. Yliopiston jälkeen Vangheli toimi luokanopettajana pienessä Năpădenin kylässä, Unghenin maakunnassa, Keski-Moldovassa. Hänen ensimmäiset kirjalliset tuotoksensa ovat tältä ajalta ja jo tuolloin ne pääsivät mukaan Neuvosto-Moldovan kirjallisuuslehtiin. Vuonna 1959 Vanghelin perhe muutti Sîngereii Noin kylään Bălțiin kaupungin lähetyville Spiridonin saatua paikallisesta koulusta töitä matematiikan aineopettajana, mutta jo seuraavana vuonna hän sai toimittajan paikan ”Cartea moldovenească” ja ”Lumina” kustantamoista ja Vanghelin perhe muutti Chișinăuhun.

Vuonna 1962 Vangheli julkaisi ensimmäisen kirjansa *În țara fluturilor* (Perhosten maassa), mutta vasta kaksi vuotta myöhemmin hänet kelpuutettiin kirjailijaliiton jäseneksi. Ensimmäiset tarinat Guguze-pojasta ilmestyivät vuonna 1966 Vanghelin julkaisemassa teoksessa *Isprăvile lui Guguța* (Guguzen seikkailut), joka toi Vanghelille hänen jo kauan ansaitsemaansa huomiota. 1970-luvun aikana Vanghelin teoksia alettiin kääntää eri kielille: ensin venäjäksi, mutta pian tämän jälkeen jo saksaksi, englanniksi, italiaksi, japaniksi ja bulgariaksi. Yhteensä Vanghelin lastenkirjoja on käännetty lähes 40 eri kielelle ja kirjoja on painettu maailmanlaajuisesti yli kahdeksan miljoonaa kappaletta. Suomen kielelle on käännetty vain yksi Guguze-tarinoiden kokoelma *Guguze – pieni moldovalainen*. Kokoelma julkaistiin vuonna 1991, mutta se painettiin Neuvostoliitossa Orient Express -nimisen kustantajan toimesta. Guguzen seikkailut ovat jatkuneet aina vuoteen 2003, jolloin ensiesityksensä sai Vanghelin kirjoittama lastennäytelmä *Taina inelului* (Renkaan salaisuus). Vangheli tuotti omien teostensa ohella myös paljon laadukkaita käännöksiä romanian kielelle, mm. Astrid Lindgrenin teokset ilmestyivät ensimmäisen kerran romaniaksi juuri Vanghelin kääntäminä.

Vuonna 1970 Vangheli sai työpaikan Moldovan kirjailijaliitosta ja yleni pian johtajaksi lastenkirjallisuuden osastolla. Tässä tehtävässä Vangheli toimi aina Moldovan itsenäistymiseen asti

vuonna 1991, jolloin hänet valittiin Moldovan PEN-klubin puheenjohtajaksi. Vuonna 1996 Vangheli sai Romanian akatemialta arvostetun Ion Creangă -palkinnon ja jo seuraavana vuonna Ranskan kulttuurikeskuksen Beau livre -palkinnon. Viimeisin kansainvälinen tunnustus Vanghelin elämäntyölle tuli Romanian kirjailijaliitolta vuonna 2002. 2000-luvun aikana Vangheli on omaksunut korkeasta iästään huolimatta varsin näkyvän roolin kriittisen yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjänä. Spiridon Vanghelin tähän asti viimeisin julkinen esiintyminen tapahtui Limba noastră -päivän lastenjuhlassa 31. elokuuta 2012 Chişinăun kaupungin keskuspuistossa. Puheessaan jo 80-vuotias Vangheli sanoi, ei vain lapsille vaan koko yleisölle: ”Annoin kaikkeni, jotta te kasvaisitte isoiksi ja kauniiksi ja jotta saisitte pois harteiltanne kaikki ne ongelmat, joita me emme osanneet aikanamme ratkaista.” (“Am depus tot sufletul pentru voi ca să creşteţi mari şi frumoşi şi să luaţi pe umerii voştri toate problemele pe care nu am ştiut noi să le rezolvăm.”)

Minulle Spiridon Vanghelin sadut ovat yksi kaikkein oleellisimmista osista lapsuuttani. Vanghelin saduissa näkyy mielestäni kirjoittajan ehtymätön ja rajaton mielikuvitus, vahva myötätunto eri ihmisiä ja heidän elämäänsä kohtaan sekä tietenkin aivan ainutlaatuinen kyky välittää moldovalaisen maaseudun ja sen asukkaiden elämän koko kirjo niin hauskojen, oivaltavien kuin koskettavienkin satujen välityksellä. Seuraavaksi on luvassa mainio satu Guguzesta ja hänen

ystävästään Doinasta, joka surukseen asuu vanhempineen kuten suomalaiset – omassa talossa metsän keskellä.

Uudenvuodenyö

Kuusi avasi itse oven ja astui sisään. Ja vasta sen jälkeen tuli metsänvartija. Metsänvartijan tytär Doina löi kätensä yhteen ja juoksi näyttämään paikkaa, johon kuusi asetettaisiin.

Eriväriset pikkulinnut, oravat ja jänöset olivat vain odottaneet kuusen tuloa. Toiset istahtivat sen oksille, toiset alkoivat keikkua oksien alla. Pienet kynttilät syttyivät kuusen oksilla. Kaikki oli valmiina ottamaan vastaan Uudenvuoden.

Moldovan kyliin Uusivuosi tulee aivan erityisin menoin. Se haluaa, että ihmiset sinä yönä kävisivät toistensa luona vieraisilla ja onnittelisivat toisiaan, että ikkunoiden alta kuuluisi iloisia hihkaisuja ja että kellot soisivat.

Doina istui ikkunan ääressä ja tuijotti pimeään. Mutta polulla ei näkynyt ketään. Vain jossain kaukana kylällä soivat kellot.

– Kylässä on jo Uusivuosi, tyttönen sanoi itsekseen. – Mutta meidän ikkunoittemme alla eivät kellot soi. Uusivuosi ei kuule niitä eikä löydä meitä. Miksi isä rakensikin talomme metsään? Nyt ei Guguze tule toivottamaan minulle onnellista Uuttavuotta. Ei häntä kylässä pelota, sillä koiria hän ei pelkää. Mutta metsässä? Metsässähän saattaa kohdata vaikka minkälaisen pedon!

Doina masentui, ja hänestä näytti kuin kuusen kynttilätkin olisivat lepattaneet alakuloisesti.

Kello löi kaksitoista. Äiti, isä ja vaari suukottelivat Doinaa, antoivat hänelle lahjoja ja toivottivat onnellista Uuttavuotta.

Mutta mikä Uusivuosi se oli, jollei kukaan hihkaissut ikkunoiden alla: ”Hei, hei!” eikä kello kilahtanut kertaakaan? Miksi isän pitikin rakentaa talo metsään?

Tytttönen tuijotti pimeään kunnes nukahti. Mutta heti kun hänen silmänsä ummistuivat, alkoi lumi narista ikkunoiden alla ja joku huusi hilpeällä äänellä:

*Nouse iloinen isäntä,
herääpä hyvä emäntä!
Ikkunalle istukaatte,
älkäätkä muistelko pahalla!
Hoi, hoi, kulkuset soi!*

Ja kuka se on lasten joukossa pienin, jolla on suurin kello? No tietysti Guguze!

*Saako laulaa luritella,
ylistää isäntäväkeä?*

– Saatte, saatte, vastasi isä ja nauroi!

Kellot alkoivat kilistä niin, että ikkunalasit helisivät. Bugai-soitin mylvi kuin härkä, ja kuusen kaikki pikku eläimet heräsivät. Nekin halusivat kuulla Uudenvuoden toivotuksia.

*Onko herralla herkkuja
varattuna vierahille?
Pähkinöitä pureksia,
maistella makupaloja?
Kiitos kaunis, hyvä isäntä!
Onnea oven täydeltä,
perheelle pitkää ikää!
Hoi, hoi, kulkuset soi!*

”Ei, ei tämä ole unta!” Doina ilahtui ja hypähti ylös niin, että löi päänsä ikkunanpieleen. Mutta ei hän siitä iloissaan piitannut.

Ulkona satoi lunta. Lapset seisoivat lumessa polviaan myöten, mutta lauloivat silti.

Lumi ulottui pian heitä vyötäisiin saakka, mutta bugai vain mylvi muina miehinä.

Lunta satoi hiutaleina, jotka olivat suuria kuin Doinan rukkaset, ja pian lapset olivat kaulaansa myöten lumessa. Mutta kellot helisivät yhä hilpeämmin:

*Jos on talvi kovin tuima,
onhan kevät keveämpi.
Syksy tuokoon syötävää
laarit täyteen laitaa myöten,
niin kuin talvi tuiskuttavi
taivaan täyden nietoksia.
Hoi, hoi, kulkunen soi!*

– Olipa sentään hyvä, että isä rakensi talomme metsään! Doina ilahtui.

Mutta mitä nyt? Lumihangesta näkyi enää lasten päitä, ja Guguzesta vain hatun huippu ja kelloa pitelevä käsi. Doina heitti nopeasti turkin ylleen, sieppasi lapion ja lähti kaivamaan lapsia esiin hangesta. Sitten he kaikki yhdessä hihkuivat koko yön, eikä Doina voinut ymmärtää, oliko se unta vai ei. Ja ikkunasta katsoivat äiti, isä, vaari ja vielä tietenkin kuusi.

Aamulla Doina heräsi ja juoksi ikkunaan. Taivaalta leijaili lumihutaleita:

*Pussista putoileepi
jauhoa vitivalkoista.
Siitä leivät leivotahan,
kieritellään kultakakkarat.*

Niin lauloivat lumihutaleet ja putoilivat putoilemistaan maahan. Ikkunoihin, multapenkille, pihalle ja metsään. Kaikki oli ympärillä aivan valkoista. Sellainen oli Uudenvuoden aamu.

Metsänvartijan tytär meni ulkoportaille hameenhelma täynnä pähkinöitä ja pipareita. Mutta kenelle hän ne lahjoittaisi? Lumihutaleilla ei ollut taskuja eivätkä ne muutenkaan välittäneet pipareista ja pähkinöistä.

*Punaista ja valkoista,
pitkää ikää ja onnea!*

Niin lauloivat lumihuutaleet jäähyväislauluaan ja lensivät edelleen.

Stefan Smirnov